

ג' אותות-כמספר הקובע חזקה

[1234567]

[1234567]

שלושת האותות נמסרו למשה כמענה על טענתו - "והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי כי יאמרו לא נראה אליך ה'" (ד, ח-ט). ויש להבין, הני תלת למה לי, מדוע הוצרך משה לשלשה אותות כדי להוכיח לעם את אמיתות שליחותו, ומאידך אם אכן יש מקום לחוש שמא לא יאמינו לאותות ומופתים, הרי אין לדבר סוף, ובמה יפה כוח האות האחרון מן הראשון.

[1234567]

[1234567]

אות השלישי רק אם לא יאמינו

עוד יש לדקדק, כי שני האותות הראשונים נצטוו משה לעשותם בכל אופן, ולא דווקא במידה ולא יאמינו לקול האות הראשון, אלא ציווהו ה' לעשות כן מלכתחילה. ומה שפירש לו ה' - והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקול האות הראשון והאמינו לקול האות האחרון - אינו תנאי לעצם עשיית האות השני, אלא כנתינת טעם לכפילותו. ואולם האות האחרון לא ניתן אלא לרווחא דמילתא - והיה אם לא יאמינו גם לשני האותות האלה ולא ישמעו לקולך ולקחת ממימי היאור וגו' - הרי שלא נצטוו משה לעשותו בכל אופן, אלא במידת הצורך, באם לא יאמינו לאותות הקודמים, כי אז יקח ממימי היאור ויהפכם לדם, כדי שלא ישאר בלבם ספק בדבר היותו שליח ה'. ואמנם אפשרות זו, שמא אף לאות השלישי לא יאמינו, לא עלתה על הדעת כלל, והדבר צריך ביאור.

במחלוקת רשב"ג ורבי איך נקבע חזקה

ונראה לבאר בזה, על פי מה שנחלקו חכמים בדין חזקה, במאורע החוזר ונשנה - בכמה פעמים יחשב הדבר לחזקה, עד שנאמר שאין זה מקרה אלא כך דרכו הקבועה של הדבר: רבן שמעון בן גמליאל סבר בשלש פעמים, ורבי סובר בשתי פעמים (יבמות סד: לענין מתו אחיו מחמת מילה ועוד). ואמנם נראה, כי אין כאן מחלוקת ביסוד הדברים, שנקודת מוצאם אחד הוא, כי מאורע יחיד היוצא מן הכלל אינו סותר את הסדר הקבוע, לפי שהדבר נידון כמקרה בעלמא, אך דבר החוזר ונשנה פעמיים נחשב כמי שכבר יצא מגדר הרגילות, ואולם עדיין אין די בכך כדי לקבוע סדר חדש, אלא לערער את הסדר הקדום. אבל כאשר המאורע חוזר על עצמו שלש פעמים, הריהו קובע סדר חדש, ומכאן ואילך אנו מחזיקים כי אותו המאורע יחזור על עצמו תדיר. [ואכן יש מקומות שלא נחלקו בהם חכמים, כגון מה שאמרו (קידושין כ.) - כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה

- נעשית לו כהיתר. משום שבכגון זה אין צורך בקביעות סדר חדש, אלא די שנעקרה הרתיעה הראשונה מן העבירה, כדי שמכאן ולהבא תיחשב בעיניו כהיתר. ומאידך יש אשר לדברי הכל נצרכת חזקה של שלש פעמים, כגון בשור המועד (יבמות סה). ועיין תוס' שם ד"ה ושור) דבכהאי גוונא אף רבי מודה שאין די בעקירת תמותו בלבד, אלא יש לו לקבוע סדר חדש של נגחן, על מנת שיוחלט כשור מועד, והיינו דווקא בשלש פעמים]. ועל יסוד סברא זו נחלקו רבי ורשב"ג במקומות שונים - כגון במתו אחיו מחמת מילה, וקטלנית, וכיוצא בהם כמבואר בסוגיא שם - אם באלו יש צורך בחזקה חדשה המושגת על ידי שלש פעמים, או שדי בסתירת החזקה הקודמת על ידי הישנות הדבר פעמיים.

[אוצר החכמה]

שני פעמים יציאה מהסדר הרגיל - ג' פעמים סדר וקביעות חדשה

ומעתה יבואר, כי אכן הצורך בשני אותות מוסבר ומוצדק לכתחילה, משום שאין די במופת אחד כדי להיחשב כסתירת הרגילות, והגם שהמופתים האמורים כאן היו דברים מחודשים מחוץ לגדרי הטבע, שאין דרך להסבירם זולת כי אצבע אלוקים היא, מכל מקום מופת אחד לחוד, עדיין מותיר מקום לספק, שמא מקרה יחיד הוא שלא יחזור על עצמו שנית. על כן נצטוו משה שבכל אופן לא יפחות משני אותות, ולנוכח שניהם - "אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקול האות הראשון והאמינו לקול האות האחרון". אך לא משום שהמופת השני גדול ותקיף מן הראשון, אלא משום היותו שני לו, ושני אותות הבאים בזה אחר זה, לא יהיו נידונים כמקרה בעלמא. אמנם מוסיף ה' להורות לו, כי במידה ואף שני האותות לא יתקבלו על דעתם, ועדיין יטען הטוען כי אין זה אלא צירוף מקרים, כי אז יעשה לפניהם את האות השלישי, כדי לקבוע חזקה מוחלטת, ועל שלשה אותות שוב לא יערער איש.